

דברים בערב ההשקה לספר "ממשלת רבין הראשונה" מאת ד"ר עמוס שיפריס¹

פרופ' יורם רבין

שלום וערב טוב לכולם. תודה לכל החברים שהגיעו לערב ההשקה של הספר "ממשלת רבין הראשונה" מאת ד"ר עמוס שיפריס.

אני שמח לשאת דברים בערב זה, אפשר אפילו לומר ערב אינטלקטואלי (ואינטלקטואליזם אינה מילה גסה). אני רוצה לחלוק עם הקהל כמה מההורים אישיים שמבחינתי נקשרים אל האירוע.

הספר "ממשלת רבין הראשונה – 1974–1977" הוא ספרו השלישי של עמוס. זהו הישג מרשים וגם נדיר למדי לאדם שהחל להעלות היסטוריה על הכתב רק לאחר שיצא לגמלאות. אפשר אפילו לומר, ששלושת הספרים הללו מהווים "מסה קריטית" של כתיבה, אשר יכולים בהחלט לזכות את עמוס בתואר היסטוריון. זה כמובן אינו עניין של מה בכך. בקיבוץ שלנו היו כבר זמרים, שחקנים, מחזאים, מוסיקאים, מלחינים ואפילו אנשי רוח שכתבה לא הייתה זרה להם, אך עמוס הוא ההיסטוריון הראשון.

אני רוצה לנסות לומר דבר או שניים על התרשמותי מגישתו של עמוס להיסטוריה. תפיסת ההיסטוריה של עמוס היא צנועה. התרשמותי, כי לעמוס יש ספקנות בסיסית לגבי האפשרות לחלץ מההיסטוריה חוקיות או מרשם כלשהו, ויש לו סלידה מתיאוריות היסטוריות גדולות. אני אנסה להסביר את כוונתי בשתי דוגמאות: הראשון עוסק בגישתו של פילוסוף מפורסם לסוגיה זו: "בשיעורי הפילוסופיה של ההיסטוריה באוניברסיטת ברלין נשאל פרידריך הגל על ידי סטודנט אם יש לראות בארצות הברית של אמריקה את מדינת העתיד. הוא השיב על כך בזעף גלוי: 'אמריקה כמדינת העתידה איננה צריכה לעניין אותנו כאן. אין הפילוסוף עוסק בנבואות .. הפילוסופיה עוסקת בנצחי...'".² מנגד, אני זוכר ראיון שנערך לפני שנים רבות בטלוויזיה הישראלית, בערוץ 1. באולפן ישבו היסטוריון ואיש מדע-המדינה. המראיין, שאל את השניים שאלה שצופה פני עתיד. מסוג השאלות של ... "מה יהיה?" ראשון הפנה המראיין את השאלה להיסטוריון וזה ענה לו כך: "אינני יודע, שאלתך פונה אל העתיד, אני היסטוריון ואני מנסה להבין את העבר. את העיסוק בעתיד אני משאיר לחברי מהחוג למדעי המדינה". אני חושב שזו אמירה מאוד יפה. יש בה צניעות אינטלקטואלית. העיסוק ברעיונות גדולים נותנת לאנשי הרוח (הגל במקרה זה) את התחושה של גילוי החוקיות, אך העיסוק של ההיסטוריון בפרטים הקטנים מוליד צניעות. ההיסטוריה מתנהלת במסלולה, אדישה לחרדותינו, מהלכה מורכב ממיליוני פעולות אנושיות זעירות ששום מוח, רב עצמה ככל שיהיה, לא יהיה מסוגל לעולם לעבדן

¹ דברים בערב ההשקה לספר "ממשלת רבין הראשונה" מאת ד"ר עמוס שיפריס, שנערך ביום 28 ליוני 2013, בקיבוץ נען.

² נורברטו בוביו עתיז הדמוקרטיה 1 (ירושלים, תשס"ג).

לתמונה כוללת, שאינה סכמתית.³ על השאלה מה ניתן בכל זאת ללמוד מההיסטוריה נשברו קולמוסים הרבה ולא נצליח למצותה במסגרת זו.⁴ מספיק שנחזור בהקשר זה על האמרה המקומית, ש"חיזוי העתיד הוא קשה וככל שהדבר נוגע למזרח התיכון הוא בלתי אפשרי". זאת אומרת, גם אם אפשר לחזות את העתיד במקום כלשהו, הרי שהדבר ממילא אינו תקף לאזורנו.

נחזור לעמוס. מהו אותו היסטוריון ספקן? כזה הבקיא למדי בעבר (בכפוף למגבלות הידע) אך ספקן מאוד ביחס לעתיד. בכל שיחותינו, מעולם לא טען בפני כי כך וכך עתיד להיות. מעולם לא עשה שימוש בידע לגבי העבר כדי לחזות את העתיד. תמיד ציין בפני כי הוא חושב כך וכך, אך הוא אינו יודע מה יקרה. הדברים אינם מעידים על כך שלעמוס אין השקפות לגבי נושאים אקטואליים הצופים פני עתיד. יש לו. אך השקפות אלו אינן מבוססות על תפיסה משיחית של הידע אלא על התפיסה כי יש נושאים חשובים המחייבים הכרעה, וכי במצבים כאלו לא ניתן להימלט מהצורך לגבש השקפה על בסיס הערכה זהירה לגבי ההתפתחויות הצפויות.

כמה מילים ראוי גם לומר על מושאי המחקר של עמוס. דמות מרכזית במחקריו היא כמובן ישראל גלילי, איש קיבוץ נען. גלילי עבור עמוס הוא מקור להערכה עמוקה. גלילי היה דמות מרכזית בקיבוץ נען שהיה מושא ספרו "קיבוץ נען – ביוגרפיה של מקום"; פועלו של גלילי היה נושא הדוקטורט של עמוס שראה אור בספר "ישראל גלילי – שומר המסד ונוטה הקו", וגלילי היה גם דמות מרכזית בממשלת רבין הראשונה שבה עוסק הספר הנוכחי. כמובן, שבספר הנוכחי משמש גלילי שחקן משנה חשוב לצד השחקן הראשי, מושא הערכה נוסף של עמוס – הוא יצחק רבין. שאלה מעניינת היא, האם העובדה שדמויות מוערכות עד מאוד בעיני ההיסטוריון עומדות במרכז מחקר, אינה יוצרת הטיה בעייתית מבחינת המחקר ההיסטורי? גם זו שאלה קשה שלא ניתן למצותה במסגרת זו, אבל פטורים בלא כלום לא ניתן. מה שניתן לומר, על דרך ההכללה הוא, כי עמוס נמצא בהקשר זה בחברה טובה עד מאוד. אם הזמן מאפשר לנו רק התייחסות אחת, ניתן להעלות מהאוב דוגמה מהעולם הקלאסי, דוגמה רחוקה במקום ובזמן. הרודוטוס, ההיסטוריון היווני הנודע, המכונה גם "אבי ההיסטוריה", תיאר בחיבורו "היסטוריות" את הפלישה הפרסית ליוון בראשית המאה ה-5 לפני הספירה. המתודה של הרודוטוס זכתה להערכה רבה בקרב חוקרים מודרניים, מכיוון שהתבססה על איסוף חומרים, מיונם, תיאורם והסקת מסקנות לאורם. אך האם לא היה מחקר של הרודוטוס מוטה מעצם היותו בן התרבות היוונית? כמובן, שלעולם לא נוכל לדעת.

בקשר למידת האובייקטיביות של מחקר היסטורי ניתן להעמיד מספר אמות מידה. אחת מהן הינה העמדתן של שאלות נוקבות ביחס למושא המחקר (החיובי), והצורך לחפש הסברים כנים לעובדות בלתי מחמיאות. מתוך הקריאה של הספר נראה לי כי עמוס העמיד בפני עצמו את השאלות הקשות ולפעמים נותר ללא תשובה. אלו רגעיו היפים של המחקר.

אנסה להביא בפניכם דוגמאות קצרות בקציר האומר :

בעמ' 228 הוא כותב על רבין כך: "הזכרתי במחקר כמה פעמים את חוסר הכבוד שבו נהג ביגאל אלון, שר החוץ בממשלתו, בהערותיו ובהתפרצויות לתוך דבריו בישיבות ממשלה ובפורומים

³ שם, שם.

⁴ ראה למשל ב. ה. לידל-הארט מדוע איננו לומדים מן ההיסטוריה? (1985).

סגורים. אלו, שהיה מתומכיו העקביים ביותר של רבין, נפגע מאוד מייחס מתנכר זה. התנהגות זו של רבין היא חידה בעיניי."

ובהמשך (בעמ' 228): "שר האוצר יהושע רבינוביץ, מתומכיו הגדולים של רבין, לא זכה לחיבה יתרה מצידו אף כי נחשב על ידי רבים כשר מוצלח שפעל רבות להצלחת הממשלה ובתחומו הגיע להישגים חשובים".

לאור דוגמאות אלו ואחרות, מגיע עמוס למסקנה נוקבות למדי לגבי מגבלותיו של רבין בתחום יחסי האנוש, ולבסוף הוא גם מודה כי "יצחק רבין לא היה מנהיג כריזמטי הסוחף אנשים, לא אידיאולוג ולא נואם גדול, אלא מנהיג פרגמטי המודע היטב לנסיבות הזמן והמקום שבו הוא חי ולמגבלות כוחה של מדינת ישראל לתמרן במסגרת העולמית" (בעמ' 230). עם זאת, הוא כמובן מעריך את יצחק רבין מאוד, ולדעתו, בסופו של יום, ובמשפט ההיסטוריה, הישגיה של ממשלת רבין הראשונה עלו בהרבה על כישלונותיה.

מכיוון, שהספר הוא המחקר המעמיק והיחיד שהוקדש עד עתה לממשלת רבין הראשונה, אני מעריך, כי הוא יהפוך, תוך זמן קצר, לטקסט המרכזי בנושא זה.

עמוס, אני מקווה שהצלחתי להיות זהיר ומתון בדברי, שהרי דברי תועדו וימצאו את דרכם לקופסת קרטון כלשהי בארכיון הקיבוץ. ואם אנשי הארכיב יתרשלו בדבר, ידאג לכך עמוס, שכמה קרטונים כבר רשומים על שמו בארכיון שהוא ביתו.

עמוס היקר, ברכות על הספר החדש ובתקווה לספרים הבאים.